

Mitt liv Min död Mitt val

Dimma i Stockholms skärgård.

En självmald död

Denna berättelse är sann och jag har fått huvudpersonens tillstånd att ta med den i RTVD's Bulletin. Men på Marias begäran är hennes och övrigas namn fingerade. Personerna heter i verkligheten något annat och en del data är omgjorda.

Maria, 75 år, ringde till mig första gången tidigt i år. Hon var medlem och ville prata om det avslut av sitt liv hon sedan mer än tre år planerade. Hon hade till och med datum klart. »Det blir den 2 eller 3 september«, sade hon bestämt. Otroligt – att man bestämmer datum över ett halvår i förväg!

»Varför just då?«, undrade jag. »Jo,

för att då har alla större bemarkelsedagar i familjen hunnit firas för det här året – jag vill inte förstöra deras fester med min död« blev svaret.

Det var tydligt att hon vill prata om hur hon tänkte om sin död. Så vi pratade en stund, sen tackade hon för samtalet och vi lade på.

Jag tänkte väl då att hon är en av dessa telefonkontakter som jag pratar med ibland, bara en gång. Men jag hade fel, hon ringde igen efter några veckor.

Vi fortsatte våra telefonsamtal. Hon berättar om sin bakgrund och sina sjukdomar och om sin nuvarande vardag. Hon har flera kroniska sjukdomar ända

sedan tjugoårsåldern som under årens gång långsamt har brutit ner henne. Bland annat en sjukdom som gav yrsel, ständiga och oväntade yrselanfall genom alla år. Hon har oväntat kunnat falla handlöst och det ledde till att hon aldrig vågade resa någonstans. Efter ett kort äktenskap på 60-talet, då två barn föddes, var hon ensamstående mor och arbetade inom frisörsyrket. Men hon var nerbruten av personliga problem och den svåra yrseln, hon gick in i en depression och sattes på antidepressiva tabletter redan när hon var i tret-

fortsättning på s. 6

Två dikter ur boksamlingen Vera Gade ser år och dag, 2010.

Vera Gade är medlem i RTVD.

DEN YTTERSTA FRÄCKHETEN

Att ta saken i egna händer -
någon tänker på frihet –
att inte lägga ansvaret på andra -
ställa krav
på åtminstone
medbestämmanderätt.
Att vandra under lydighetsoket
förneka kärleken till självet
anamma världens hat
med döden som fiende –
förslavande tanke som håller dig
fången.
Bejaka ditt liv – bejaka
din rätt till din död.

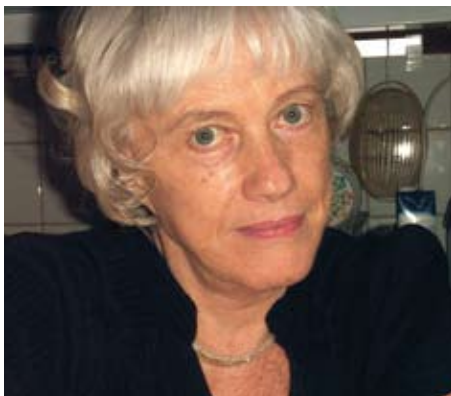
ÅTER

I kvällningen samlade jag –
vid trädgårdsbordet med
gnistrande vitt snötäcke –
där samlade jag min själs fränder
till gamman –
så lätta var de att de inte rörde
vitheten.

Vi höll varandras händer i ring
viskade still i snötystnaden –
en far och mor, en syster och
bror, make och den
som en svensk vinternatt
skulle bli jag.

Redaktörens rader

Med det här numret av Bulletinen har vi ansträngt oss att få in ett något större sidantal. Ni har länge varit vana vid 8 sidor – nu är det 12 sidor. Jag hoppas vi kan fylla dem med sådant som är läsvärt för våra medlemmar.

I det sammanhanget passar jag på och frågar om någon läsare vill skriva något eller vill få något sagt som allmänt passar vår tidskrift? I så fall är jag intresserad att ta del av era tankar här! Maila mig direkt (eller skicka brev på gammalt hederligt sätt) enligt adress nedan.

När ni läser artikeln som har rubriken »En självmordsdöd« kan det vara av intresse att veta att det i många länder är olagligt att känna till att någon planerar ett självmord utan att försöka ingripa. Man har således haft uppmärksammade fall av personer i England som åker till Dignitas-kliniken i Schweiz för att där avsluta sitt liv och som inte får medföra en nära anhörig som stöd. De riskerar då åtal, m.m. I Australien finns en lag (!) mot s.k. självmordssajter på nätet. Det finns alltså bestämmelser om att man inte ens får informera om hur ett självmord säkrast kan utföras, man får inte hålla föredrag om det, man får inte skriva om det i böcker eller privata mail eller brev, man får inte hålla handen när någon begår ett självmord. I Sverige vet vi att närvaro vid ett självmord är tillåtet, men det anses kanske av många som oetiskt. En person med läkarlegitimation kan dock inte närvara vid ett självmord, han riskerar förlora sin legitimation (och därmed sitt arbete/

inkomst). I Holland, där det ju finns tillåten aktiv dödshjälp, säger lagen tvärtom att en läkare måste vara närvarande vid denna eutanasi. Så rörigt kan det alltså vara i världen. Ibland är juridiken i Sverige ganska obekant, jag har nyligen stött på folk som tror att det till exempel är olagligt att begå självmord. För min del anser jag att vi i Sverige väl åtminstone borde kunna enas om en minsta gemensam nämnare, nämligen att en människa aldrig skall behöva dö ensam, antingen hon dör på sjukhus eller i hemmet, av en sjukdom eller för egen hand.

En förening finns, *SPES*, för efterlevande till personer som tagit sitt liv. Dess ordförande vill att Sverige inför noll-vision beträffande självmord. Detta skulle innebära en tydlig signal till lärare, polis, vårdpersonal och andra att det här är ett av de verkligt stora problemen i vårt samhälle, menar Spes. Jag tycker man kan hålla med om att flertalet självmord bör bekämpas, 20-åringar som har relationsproblem, depressioner med flera. Men det finns »självmord« som egentligen är att beteckna som »självmord« (se artikel sid 1) – och där kan vi nog ha förståelse för vad som skett. Det är olyckligt att samhället har bara ett ord för allt detta – »självmord«. I statistiken hamnar alla som samma dödsorsak.

Ett TV-program i serien *Vetenskapsens värld* hade som innehåll den 11 oktober att berätta om alla piller vi konsumerar. Det handlade om piller som botar sjukdomar och som förlänger livet men som också skulle kunna avsluta livet. Sålunda berättades om några 80-åringar som inom *Exit International* (en förening motsvarande RTVD) i England sedan några år själva försöker forska fram ett piller som ger ett lugnt, fint och värdigt avslut av livet hos den som väljer detta och som vill ha den kontrollen en dag. De kallar det »Fridens piller«. Jag har även hört om en sådan vänkrets i Australien som söker finna detsamma. Inget läkemedelsföretag lär ta tag i denna forskning.

En »nyhet« spreds i tidningarna den

11 oktober (Se separat ruta från *Nettdoktor*) med innehåll att en patient nu i särskilda fall kan få »sova in i döden«. Det är bara det att detta ju inte är något nytt, det har gjorts under flera år redan. Men det har varit omstritt och många läkare har varit osäkra om när och hur det kan få göras. Nu finns möjligheten dokumenterad och det gör den mer accepterad. Enligt vad jag förstår är frågan emellertid i vårt land överhuvudtaget inte bara medicinsk/etisk, utan kan även ses juridiskt/straffrättsligt. Jag kan tänka mig att det även framledes kan förbli svårt att få läkaren att besluta exakt när man kan starta denna nersövning, eftersom det alltid kommer att vara svårt att veta hur lång tid en patient har kvar att leva, tre veckor eller tre månader.

Vi har fått ny regering och själv väntade jag med stor spänning på att få reda på vem som skulle bli socialminister. Den personen är betydelsefull för våra frågor. Resultatet blev som bekant omval av Göran Hägglund (KD), vilket inte ger mig stort hopp de närmsta fyra åren. Jag kan bara hoppas att jag har fel. Men tyvärr har Göran Hägglund hittills lyckats åsidosätta varenda motion beträffande utredning om dödshjälp eller om livstestamentet (livsslutsdirektivet) eller tanke om att hjälpa de döende i vårt land till något som de själva väljer.

Statsministern höll sin Regeringsförklaring under Riksdagens högtidliga öppnande den 5 oktober 2010. Hans tal var långt och skulle väl beröra det mesta i samhället. Vad gäller våra frågor så nämndes de på endast ett sätt sålunda: »...*Värden i livets slutskede förbättras*«... Det var allt. Inget hur, var, när eller i vilka sammanhang.

Berit Hasselmark

Sveavägen 112, 113 50 Stockholm
Tel 08-612 24 71
E-post: berithass@comhem.se

Min mamma är död

En bok som fyllt Li Södermark med ömhet för författaren och en skräckfylld häpnad inför hospicevårdens tillkortakommanden.

Det är en mycket stor sak när ens mamma dör. Det tyckte även jag fast min mor dog av ålderdom, »mätt på år och dagar«. För Claes Britton blir det en livskris av gigantiska mått.

Titeln på hans bok om mamma Mona Brittons död är inte oviktig: *Min mamma är död*. Claes är en man på över 40 år, känd som en briljant »cross-cooking« kommunikatör, skribent, tidnings- och PR-makare med inriktning på livsstil, mode, stad och miljö. Mamma Mona, f d professor i invärtes medicin, blev 67. Ändå är författarens anslag i titeln nästan ett barns.

Boken kunde också hetat *Mamma och Jag*. Eller till och med *Jag och Mamma*. Och inte mig emot. Var och en berättar sin historia. Mona Britton dör en oväntad, snabb och mycket smärtsam död i lungsäckscancer. Dess extra ohygglighet beror på att den icke opererbara svulsten trycker mot en härva av nerver och vid nervvärk förslår inte morfin. Även inom sonen Claes rörs en härva av nerver, fast i själen: först rena fasan, en dödsskräck så stark och genom hans liv så närvarande att han typiskt nog generaliserar sitt eget lidande till den största drivkraften hos *alla* människor. Därefter en förtvivlan så gränslös att Mona måste trösta *honom*, varvat med skuld-känslor och ännu mer skräck, dåligt samvete, sorg och ännu mera skräck och ännu mer sorg. Ett kaotiskt fall från botten till botten och en heroisk kamp för att inte stjälpas all skräck över modern utan försöka hjälpa till. Dock tacksam då han slipper vara nära hennes smärta. Och så dåligt samvete för *det*.

Berättat i chock

Boken är som berättad av en människa i chock där texten vinglar hit och

dit och mycket står mellan raderna eller kommer upp som i terapi. Banden till Mona är starka. Claes anser att han som son med sin självskhet orsakat henne ständig besvikelse medan han själv i gengäld drivits av plikt och skuld. Samtidigt har Mona livet igenom hjälpt honom med allt han behövt: strategiskt, ekonomiskt, känslomässigt och psykiskt i hans liv mellan djupa depressioner och manisk kreativitet. Sen nämns plötsligt fadern som den som format hans liv. Jaså?! Men mer får vi inte veta förrän tåget rusar in på ett nytt stickspår. Han förbannar sin självupptagenhet, ja *slåss* med den.

Min trygghet under fyrtiofyra år på jorden

Men beskriver samtidigt hur roligt han haft med Mona och deras underbara promenader tillsammans och hur hon även som dödsmärkt har den älskade mammans ansikte: »min trygghet under mina fyrtiofyra år på jorden.« Hur går allt detta ihop? Ja, det är väl precis vad det gör. Mänskliga förhållanden är inget man knyter ihop med en elegant rosett utan har en förmåga att spreta åt alla håll och ibland förändras eller utkristalliserar inför döden och efter den också. Den döende Mona och hennes son konstaterar att de alltid älskat varandra. »Det finns inget viktigt mellan oss som inte har varit bra«, säger modern. En absolution av det slag den som lever kvar bär med sig för evigt.

Genom att tvingas genomleva de känslor han varit mest rädd för befrias Claes från mycket av sina depressioner. Kanske för att han mött vad som djupt ner i barndomen varit grunden till dem. Nåden att ibland vara levande i stunden och tacksamhet över livet har därmed också blivit en annan.

”Vården”

Sen till det svåra i boken. Det vi kallar »vården«. Mona Britton var alltså en mycket skicklig läkare med hög status och ett givetvis enormt nätverk. Hon om någon borde ha haft möjlighet att bestämma över sin egen död. Hon väljer en av sina gamla elever, överläkaren Ulla Zachrisson, som »dödsmoderska« och Stockholms sjukhem som hospicesjukhus. Jag hade varken gjort det ena eller det andra. Och som en kollegial tydlighet säger hon att det är teamet där som nu bestämmer vården. Det hade jag heller inte gjort. Över min död bestämmer jag själv i dialog med den läkare jag valt.

Jag har själv in på livet upplevt två människors död: min pappas död sängliggande hemma i en benmärgscancer som övergick i skelettcancer. Jag var 11 år. Och min förre mans död i en snabb levercancer, där jag själv vårdade honom i hemmet intill hans död med hjälp av Ersta hemsjukvård. Det är nu 10 år sedan. Att som anhörig vårda en döende hemma är ett mycket stort åtagande som förstås ska vara ett fritt val och kräver mycket assistans. I dag tycks det snarare handla om platsbrist.

Stockholmssjukhem är för överlastat och tvingas också till sin och patienternas förtvivlan skicka hem döende, som kommit i någorlunda balans.

Man får väl anta att Mona Britton själv kunde styra sin smärtlindring i hemmet, så gott den nu lät sig göras. Ändå tycks den lämna mycket i övrigt att önska. Att »vänta på att smärtorna ska återkomma« – så starka att Mona ropar »mamma, mamma« – verkar egendomligt. Liksom att behöva ringa efter hjälp mitt i natten. Med så starka smärtor måste man hela tiden ligga steget före. Att som anhörig lära sig att ge

sprutor är inte svårt. Den skräckslagne men ack så tappre Claes får rycka in för att avlösa mammas livskamrat när han måste vila. En skrikande döende och en livrädd anhörig. Det är inte någon bra hemsjukvård.

Fel hjälp åt döende

Så kommer den stund när Mona Britton bestämmer sig för att det får vara nog. Hon vill dö. Det vill säga sövas ner tills döden inträder. Här misslyckas Stockholms sjukhem kapitalt och nu handlar det om ideologi. Man anser att patienten inte skall sövas djupare än att hon är »väckbar« och väckas ska hon var fjärde timme! Vilket bisarrt påfund! Man får heller inte påskynda döden. Det är kristallklart så, menar dr Zachrisson, som menar sig inte vilja övergå till att vara en »bödel«. Vilket språkbruk. I själva verket är det kristallklart tvärtom. Terminal seder- ing är och har alltid varit helt lagligt, även om det påskyndar döden. På det svarar t.ex. professor emeritus i straf- frätt Madeleine Leijonhufvud ett en- kelt: »Ja. Om döden är oundvikligen nära förestående och tiden för att bota eller hålla vid ett drägligt förlängt liv är över.« I Brittons fall följer i stället »en gruvlig döds kamp« över fem dygn. Jag kan inte tolka det annorlunda än att

man i rädsla för att ta livet av Mona Britton någon dag för tidigt ger henne för lite narkos.

Min far och min man

Jag skulle vilja se den som var fjärde timme försökt väcka min döende far el- ler min man ur deras djupa nedsövning för att fråga om de fortfarande tänkte dö. Enligt Ulla Zachrissons synsätt mör- dade mamma min far och jag min man . I min mans dödsnatt, när han själv ville dö, kom det hem en sjuksköterska som sa att han skulle hållas vid medvetande. Vad hade jag gjort om jag inte privat känt läkare?

I beskrivningen av Stockholms sjukhem låter det som om vi hamnat i helvetet. »Den situation som våra pa- tienter befinner sig är den starkaste, svåraste, mest fruktansvärda som man någonsin kan uppleva som människa«, säger Ulla Zachrisson. Ett anmärk- ningsvärt yttrande av en hospiceläkare.

Ord som andnöd, lidande, svåra smärtor, dödsångest, »uthärda lidande, döds kamp och döende« »livets värsta stund« förekommer på varje sida. Be- finner vi oss inte på ett hospice?! De ska ju vara specialister på att handha sådana tillstånd?! Läsningen ger mig som lekman en krypande känsla av att man ständigt är för sent och för svagt

ute. Ulla Zachrisson tror att patient- er som säger att de är mest rädda för smärtor menar att de i själva verket är mest rädda för döden. Tänk, det tror jag inte alls! Jag är mycket mer rädd för outhärdlig smärta än för döden. Man ska nog lita på att fria människor i en demokrati menar vad de säger.

Dessvärre är denna inställning till terminal seder- ing inte ovanlig hos de få hospice vi har i Sverige. Somliga menar t o m att alla smärtor går att eliminera och att den därför inte behövs. Som vi ser här är detta inte sant. Hur har det kunnat bli så illa? »Jag dör hellre på in- tensiven än på ett hospice«, säger pro- fessorn i filosofi Torbjörn Tännsjö.

Jag stirrar ut i luften och tänker mig att jag själv drabbas av Mona Brittons cancer. De läkare jag litar på och som kan hjälpa mig att dö är själva döda och kvar finns att vara utlämnad åt Stock- holms sjukhem. I en känsla av stor fasa slår jag igen boken.

Li Södermark

var styrelsemedlem i RTVD år 2007

Li Södermark har i nr 10 av M-MAGAZINE beskrivit sin egen upplevelse av att vårda sin döende man hemma.

Claes Britton *Min mamma är död*

Albert Bonniers Förlag, 2010
Pris ca 229 kr

tioårsåldern. De gjorde att hon dessutom ständigt gick som i dimma. (Det gjorde väl inte yrseln bättre heller, tänker jag.) »Jag var som en zombie«, säger hon. »Jag klarade ingenting, jag blev bara sämre. Jag orkade inte med arbetet, jag tvingades sluta arbeta helt och blev förtdispensionär redan på 70-talet.«

Jag lyssnar upprörd. »Men då var du ju bara lite över trettio år! Vad har du då gjort, hela ditt liv, sen dess?« frågar jag. »Ja, inte är det särskilt mycket – egentligen«, svarar hon uppgivet. »Jag har väl mest gått och väntat på framtiden. Jag har inte gjort någonting spännande, jag har aldrig rest. Jag bodde på samma adress i 40 år. Och jag blev tillsagd att jag måste ta mina antidepressiva tabletter för att inte bli sämre. Numera tror jag att det där var helt fel för mig. Jag tog dom i över 35 år. Men så för fem år sedan slutade jag själv tvärt. Jag provade helt enkelt hur det kändes utan tabletterna. Och plötsligt blev allt klart och den ständiga tröttheten försvann. Tabletterna hade faktiskt gjort mer skada än nytta! Då blev jag arg! Jag hade tydligen tagit den medicinen långt, långt efter att jag behövde den!«

»Men kroppens alla gamla och nya sjukdomar hade jag förstås ändå. Under åren har jag fått hjärtfel och högt blodtryck och ryggvärk och diabetes och höftledsinflammation och bröstcancer och KOL. Dessutom problem med tänderna och dyrbara tandläkarräkningar. Och ständigt en fruktansvärd värk i hela kroppen. Dag och natt, värk, värk, värk. Jag har så mycket tabletter bara för all värk så det kan du inte ana.

Härom året opererades först ena höften. Och för tre år sedan, när man hade upptäckt bröstcancer, så togs det bröstet bort plus 18 lymfkörtlar. Jag måste gå på kontroller och det orkar jag inte. Jag avskyr verkligen sjukvården, jag har haft alldeles för mycket med den att göra. Jag har dåliga erfarenheter. Jag vill inte behöva gå på några kontroller mer. Jag orkar inte sitta där och vänta på min tur längre. Sjukdomen KOL har tagit ifrån mig all kraft, jag orkar ingenting och vill ingenting längre. Läkarna har verkligen provat allt också för min yrsel under femtio år men ingenting har hjälpt. Jag

Maria i sitt hem, augusti 2010.

känner mig aldrig säker, jag kan falla plötsligt.«

Maria har tänkt mycket på detta med att avsluta sitt liv. Och hon har en väninna, Sigrid, som har lovat att sitta med henne och hålla henne i handen när hon dör. Det känns tryggt. Väninnan förstår hennes situation. Hon har ringt en advokat och tagit reda på att det inte är olagligt att bara sitta vid någons sida, utan att ingripa, bara vara ett psykiskt stöd, när någon begår självmord. Bara den personen inte själv hjälper till i processen. Hon får till exempel inte hjälpa till att stoppa tabletterna i personen mun, osv.

Det hörs på Marias sätt att resonera att hon vet att det är hon själv och ingen annan som måste ordna med allt som behövs för den egna döden. Hon har börjat samla sömntabletter, som hon har på recept »vid behov« och utgår från att de kommer att ge henne den efterlängtade döden. »Om man tar tillräckligt många samtidigt«, tillägger hon.

Här måste jag avbryta och förklara att hon, som så många, har fel när hon tror att man skulle kunna ta livet av sig med sömnmedel i Sverige. Denna utväg stoppades för många år sedan då medel av typ barbiturater drogs in (... för att så många självmord inträffade av dem – Ack, vilken cynism! Undrar hur många som i stället slängt sig framför ett tåg ...) Dagens sömnmedel är annorlunda och en överdos kanske bara förstör

lever eller njurar. Många självmordsförsök slutar med att personen vaknar och befinner sig i ett sämre tillstånd än innan.

Detta verkar inte slå ner Marias beslutsamhet. »Då får jag hitta något annat« menar hon. Hon har en bekant som kanske kan bistå henne, tror hon.

Maria trivs inte i sitt äldreboende, där hon finns sedan fyra år, då hennes läkare sade att hon måste flytta. Hon insåg förstås att hon blivit alltmer beroende av hjälp utifrån. Hon tvingades in i en tillvaro med mindre inflytande i den egna vardagen. Numera bestämmer andra mycket. Kommunens hjälpteam kommer vid regelbundna tider och städar, handlar, lagar till maten, diskar, hjälper med nattning och att komma igång på mornarna.

Maria ringer några veckor senare och berättar att hon precis varit intagen på sjukhus. Hemtjänstpersonal hittade henne en morgon liggande hjälplös på golvet och blev förskräckt över att hon knappt verkade andas. De tillkallade sjuksköterskan som sade att hon måste till sjukhus. »Nej, inte sjukhus, för allt i världen, inte sjukhus!« bönade Maria. Men hon hade ingenting att sätta emot, hon var svag och maktlös och kördes vilt protesterande iväg i ambulansen. Väl där trodde man det var en hjärtinfarkt och hon kopplades till mängder av sladdar och dropp, trots att hon bestämt sade ifrån att hon ville hem omedelbart. Men hon satt fast!

Hon förblev intagen några dagar, man fann ingen hjärtinfarkt, utan det var yrseln och hennes KOL som var orsak till symptomen och svagheten. Upplevelsen hade emellertid gjort henne skrämmd och än mer beslutsam beträffande döden. Hon förstod att hon numera var så försvagad att hon inte hade något att sätta emot när sjukvården och samhället ville ta hand om henne. Ett omhändertagande som hon är helt emot. Hon vill ta hand om sig själv, men nu klarar hon det knappt längre. Känslan är skrämmande och därmed insikten: att snart kan hon inte ens själv ta sitt eget liv. Hon kommer att läggas in någonstans med ännu mer vård över sig och där övergår man sedan till att »bli ett kolli«. Ett uttryck som Maria uttalar med skräck i rösten. Hon vägrar att bli det där »värnlösa paketet« som olika personer regelbun-

det kommer till och vänder på, tvättar, matar samt kontrollerar att det kommer ut något i andra änden. Den ultimata förnedringen, att bli torkad i baken av främmande människor.

Maria har ett stort, modernt och rymligt badrum och kan ännu klara av att duscha själv. Men denna rutin gör henne numera våldsamt andfådd och yr (KOL-sjukdomen och yrseln). Hon inser att hemsjukvården snart kommer att vägra att hon duschar ensam. De kommer att hänvisa till att de känner ansvar och hon i sin tur bör känna tacksamhet. Men hon avskyr blotta tanken på en sådan förändring i privata intimfrågor. Hon tycker redan illa om att hemhjälp-personal har nyckel till hennes lägenhet och tar sig in för de överenskomna sysslorna när det passar dem. Det har försvunnit pengar (vid olika tillfällen – flera tusen kronor) och en del annat. Detta har hon anmält men det går aldrig att få fram någon skyldig. Allt bara känns så förnedrande för Maria. Hon känner sig hjälplöst utlämnad till den samhälls-sorg hon inte ber om och inte vill ha.

Inte mycket glädje har hon heller längre av att träffa familj, släkt eller vänner. Hon känner, fast det inte sägs, att de har inte tid. Och själv har hon sedan länge förlorat gnistan. Det här blev ett ledset samtal mellan Maria och mig.

Vid ett senare telefonsamtal berättar Maria dock om en nära barndomsvän, Tova. Hon har dator och hjälper nu med att söka finna ett medel via Internet. TV-program har visats om ungdomar som handlat via Internet och som avlidit, troligen begått självmord. Här måste jag ännu en gång träda in och göra Maria besviken. Ty man kan inte alls veta vad man får på detta illegala sätt. En burk vita tabletter som skickas mot att man betalt några tusenlappar. Inga som helst garantier ges i de sammanhången på vad man erhåller.

»Du kan lika bra skicka ner ditt barnbarn till Plattan i Stockholm«, säger jag, »och försöka få en överdos eller två av heroin – och betala kraftigt förstås. Visst – du kanske får ditt heroin, men det kanske också är utspätt med tvättmedelspulver. Du kan i alla fall aldrig gå tillbaka och anklaga säljaren om du inte är nöjd. Men visst, om du vet säkert att du verkligen får en kraftig överdos heroin, då kan du nog

få en väldigt skön död. Men, det hela är mycket, mycket riskfyllt.« Jag har läst om en mycket sjuk kvinna med MS i Oslo, som förra året lyckades få tag på någon slags narkotika från den undre världen och kunde på det viset få dö en troligen skön död.

Detta problem löser sig emellertid snart då Tova återigen via Internet kun-nat konstatera att några av de tabletter Maria redan nu har för sina sjukdomar, i viss blandning och mängd är dödliga. Så det gäller bara att kunna lägga åt sidan så många som behövs, och det görs också snart. De räknar ut att hon måste ta sammanlagt 45 tabletter, mer eller mindre samtidigt, och det tycker Maria låter möjligt. Ja, hon lägger till 10 till, »för säkerhets skull«. Hon börjar samla allt detta, tre sorter, redan nu, i tre små burkar, som hon gömmer väl, så att inte städtrupper skall hitta dem.

Nu är det början av augusti och bara en månad återstår. Då ringer en orolig Maria och berättar att väninnan Sigrid har vänt tvärt, hon har blivit opålitlig, ja, en svikare. Hon som skulle ha hållit handen in i döden, hon har nu ringt och sagt: »Nej Maria, du kan inte göra så här! Hur kan du vara så egoistisk? Tänk på dina barn, tänk på dina barnbarn! Förstår du inte hur du kommer att skada dem genom att göra detta! Du får inte bara tänka på dig själv!«

Maria förstår inte väninnans nya attityd. Vems vän är hon? Hon känner knappt Marias vuxna barn. Maria menar att hon ju kommer att dö ändå, men att det kan ta 3–5–7 år till, då hon ligger på ett sjukhem »som ett kולי i långvården« och väntar på döden. Och vilken glädje har då de vuxna sönerna av henne? När de redan nu till följd av sina egna liv har dåligt med tid att hälsa på henne.

Jag och Maria diskuterar den nya situationen. Nu har Maria förlorat en vän och hon känner att hon blir ensam i dödsstunden, vilket hon inte vill. Maria är ledsen, men hon inser även att Sigrid, som känner till även datum för Marias planerade självmord, nu är en olägenhet som kanske berättar för sönerna eller personalen på boendet om planen. Så efter några dagar ringer Maria upp Sigrid och låter allmänt vänlig och säger att hon har tagit intryck av vad Sigrid sagt och har nu beslutat att skjuta upp det hela några månader, medan hon

»funderar lite till«. Sigrid är lättad.

Tova, som också hör till barn-domsvännerna, är själv inte så stark och känner inte att hon rent mentalt klarar av att ta över Sigrids roll. Men hon er-bjuder sig att finnas till hands i telefonen den sista stunden och läsa något vackert tills Maria somnar. Och spela något fint musikstycke. Jag delges alla dessa förberedelser och tycker det låter ju ändå som något. Men sedan dyker en tredje person upp, en tämligen ny bekantskap i Marias liv, Ulrika, som hon härom året blivit förtrogen med via Tova. Ulrika menar att hon tror hon kan bli den där personen som kan sitta på sängkanten och bara hålla handen. Maria är nu mycket lugnad, nästan lycklig.

Nu börjar de sista planerna ta form, hur det hela skall gå till. Jag får ömsom prata i telefon med Maria, ömsom med Ulrika och ibland också med Tova, om planeringen ända in i detalj. I stora drag skall det gå så till att Maria skall invänta det vanliga besöket av kvällspatrullen, som brukar komma omkring kl 21.30, de hjälper henne att gå till sängs, sätter fram kvällsmedicinerna, mm. När de har gått har hon cirka 12 timmar på sig då hon får vara ensam innan morgonpas-set kommer och hjälper till på morgonen. Det är naturligtvis viktigt att vara ostörd under så många timmar som det kan tänkas ta innan döden inträffar – så hon inte hittas och skickas i ambulans till akuten för upplivning. Så snart natt-passet gått vidare till nästa klient kan Ulrika alltså dyka upp, och Maria kan börja ta sina tabletter. Det bestäms att ingen i seniorboendet bör se Ulrika, så hon får låna Marias extranycklar för att ta sig in och ut utan att märkas. Maria planerar allt, hon är mycket noga med att alla detaljer skall vara de rätta. Tors-dagsnatten mellan den 2 och 3 september skall det ske. Just den natten är helt lämplig ur Marias synvinkel.

Hon har nu också städat ut så mycket hemma att det börjar se litet tomt ut i hyllorna. Hon har givit bort kläder och böcker till Myrorna och har avbeställt tidningen från nästa månad. Hon har slängt gamla papper och brev ur lådorna. »Mina söner skall inte behöva städa efter mig!«, säger hon. Men när hon säger att hon skall avbeställa TV:n och el:en tycker Tova att det går

för långt, så där stoppas Maria vänligt men bestämt.

Några veckor senare ringer Maria och meddelar flämtande att hon har svårt att andas och har en olidlig värk i hela kroppen. Hon tvingas till sjukhuset. »Jag kommer snart hem igen«, säger hon. »Jag skall fortfarande göra det jag har bestämt nästa torsdag. Jag skall se till att de skickar hem mig snarast.«

Maria är hemma igen efter två dygn, då man fått igång hennes andning igen och hon fått fler värktabletter. Hon tar nu 60 tabletter per dygn, vid olika tider. Hon berättar om de två sömnlösa dygnen i en sjukhussal för fyra, där två av patienterna i samma rum var män. För Maria var detta något helt oacceptabelt. »Min skräck är att komma in på sjukhus och min största fasa är att dö på sjukhus« säger hon. Men nu är det bara fem dagar kvar innan...

Dagen före »den dagen« ringer Maria. Har fått ont i en tand, det är en gammal infektion som hon flera gånger fått antibiotika för. »Bra att jag inte behöver gå till tandläkaren och ta hand om det den här gången!« säger Maria. »Jag tar en extra värktablett i stället!« – Vi börjar prata, det blir ett långt och fint samtal i telefonen. Jag upprepar det jag sagt redan flera gånger, att hon kan ändra sig beträffande sin planerade död, om hon har det minsta tvivel. Men hon är så bestämd, hon har inga tvivel. Vi pratar om livet efter döden. Hon tror på någon slags fortsättning, hon tror på snälla andar och att hon skall få träffa sin döda pappa och sin älskade hund igen. Hon låter nöjd med detta, nästan upprymd. Hon har fått ett fint brev av vännen Tova, som hon är mycket lycklig över. Vännen förklarar hur mycket hon förstår henne och hur hon älskar henne. Hon skall vara med på alla sätt hon kan i morgon kväll och hela natten när det är dags.

Nästa dag ringer Maria flera gånger. Hon är otålig i sin väntan på kvällen och vet knappt hur hon skall få tiden att gå. Hon har gjort i ordning några farväl-brev som ligger färdigskrivna och färdigfrankerade. »Jag längtar till kvällen, det skall du veta«, säger hon. Klockan tre ringer hon och berättar att »Nu har jag städat bland kryddorna också. Jag har slängt massor, där fanns en del riktigt gamla burkar Helt oanvändbart.«

Klockan fyra ringer hon och är irriterad för att TV:n har slutat fungera, det är något fel på den. Hon ville se någon repris för att få tiden att gå. Men hon tar det med jämnmod och vi pratar en stund om hur kvällen kan tänkas bli. Hon är orolig att någon skall ringa sent och att ingen då svarar. Och hon är orolig att hon trots alla förberedelser kommer att kräkas upp tabletterna. Och hon är lite orolig att någon personal skall komma tillbaka henne ovetande för att man kanske tror sig ha glömt något. Ja, det finns naturligtvis en hel del som kan gå fel. Ändå får inget gå fel.

Det här blev vårt sista telefonsamtal. Här följer nu den berättelse jag fått från Ulrika om den sista natten. Jag låter Ulrika berätta själv:

Jag satt på bottenvåningen redan en timme i förväg och väntade på att Maria skulle ringa till min mobil och säga att kvällspatrullen hade gått sin väg. Strax efter det samtalet var jag där i hennes lägenhet, kl 22.05. Från om med nu har jag gjort anteckningar kontinuerligt. Jag blev förvånad över hur annorlunda Maria var, jämfört med den sjuka, nedgångna kvinna jag träffat någon vecka tidigare. Hon var nu uppfärd, snygg i håret., hade lagt en fin make up med ett varmrött läppstift och hade på sig en vacker hemadress i svart och guld. »Men, så fin du är« sade jag, som hade väntat henne i nattlinne och morgonrock. »Ja visst«, svarade Maria. »Jag tycker man skall vara snygg när man dör. När man hittar mig. Jag har precis varit i badrummet nu, vill inte kissa på mig. Och jag har just borstat tänderna. Man skall vara fin och lukta gott när man är död.«

Jag överlämnade en långskaftad röd ros från Tova och en fin rosa ros från mig. Maria blev rörd och lycklig.

I största allvar vände jag mig nu och ställde frågan: »Maria, är du fortfarande helt klar över att du vill fortsätta med detta? Du kan ändra dig och jag kommer att förstå dig i så fall också.« Men Maria bara ler och är lika säker på rösten som hon varit hela tiden när hon svarar: »Ja absolut, det här är det jag vill och jag vet att det är vad jag vill!« Och jag märker att jag är mer nervös än Maria i just nu.

Hon visar mig papperen som ligger färdiga på skrivbordet, ett testa-

mente och några brev som hon vill att jag skall posta efteråt. Vi går in till hennes sovrum, som är nyvädrat och luktar gott av någon slags blomspray (tror jag). I den breda sängen finns två mjuka kuddar – på den en är två papper fastsatta med säkerhetsnålar. Det ena papperet är hennes eget ifyllt livslutsdirektiv, det andra papperet har texten: »Jag,(hela namnet), född (personnumret) har själv valt att avsluta mitt liv. Var god och återuppväck mig inte. Det är min sista önskan. Jag vill inte bli obducerad. (Signatur)«. Maria lägger de två rosorna här bredvid. Vi tar in ett stearinljus, som jag tänder. Belysningen är dämpad. På nattduksbordet stor kopp med tabletter, tre sorter, samt ett glas juice och ett glas vatten för att skölja ner med. Maria sitter på sängkanten och jag tar en stol från köket för att sitta bekvämt i.

Ett sms på min mobil upptar min uppmärksamhet några sekunder och jag vänder bort blicken för att stänga. När jag tittar upp har Maria hållit i sig alla tabletterna, handflatorna fulla av piller. Aldrig trodde jag att någon kunde få ner så många tabletter i bara två eller tre fulla nävar och några klunkar vatten. »Så där«, säger hon, »nu är dom nere.« Hon lägger sig till rätta i sängen. Jag får upp ett block och noterar: »Alla tabletter kl 22.22«. De sista tabletterna var några sömntabletter som kommer att göra att hon snart somnar och i sömnen dör av de andra tabletterna. Vi ringer gemensamt upp Tova, som ju väntar på detta samtal.

Maria tar min ena hand och jag övertar luren med min andra lediga hand. Jag håller luren till Marias öra och hör på håll att Tova läser upp den text hon förberett som sitt farväl till Maria. Hon ligger lugnt och mumlar något ibland – »Nu känner jag mig dåsig«. »Så vackert det är, det du säger.« »Jag gråter lite nu, jag är rörd av lycka.« Till mig säger hon »Så snäll du är, som sitter här nu.« Maria sluter ögonen. Till slut tystnar Tovas röst och jag hör musik svagt strömma ut ur luren som jag fortfarande håller till Marias öra. Det är Albionis »Adagio«. »Åh, musiken, så vackert...« är det sista jag hör Maria säga. »Sov gott, lilla Maria« säger jag. Kl 22.35 sover hon med jämna, fina andetag och jag känner att hennes hand är slappare nu.

Musiken tystnar kl 22.40. Jag lägger försiktigt på luren och sitter bara tyst och stilla. Drar ur jacket, rädd att en plötslig signal skall störa den absoluta frid som nu råder i rummet.

Maria har inte rört sig alls, anletet är lugnt, andetagen är mer utdragna men fortfarande jämna, som långa suckar. Jag ringer Tova, som är vaken, och berättar hur det är. Jag stannar ännu några timmar, medan andetagen blir allt mer utdragna och sällsynta. Jag följer pulsen på handlovens insida. Jag håller den varma men helt avspända handen. Det är fint och lugnt och till slut upphör andetagen och därmed pulsslagen. Jag släpper handen försiktigt. Det finns ingenting mer för mig att göra.

Jag blåser ut ljuset, tar ut min stol i köket, kontrollerar en sista gång att allt är som vi överenskommit, släcker lampan i entrén. Klockan är nästan tre på natten, men jag känner ingen trötthet. Det jag varit med om har hållit mig fullständigt klarvaken. Jag går ut i natten, som är frisk, ljus och välkomnande. Jag får en taxi och är strax hemma, i egen säng.

Det här var Ulrikas berättelse. Senare frågar jag Ulrika varför hon alls ställde upp på detta. Hon förklarade att hon så fullt ut förstod Maria i hennes dödslängtan. »Jag hade velat samma sak i just den situationen, med alla dom obotbara sjukdomarna« sa hon. Hon kände empati men hennes åsikt var också att en människa inte skall behöva dö i ensamhet. Vi föds med folk omkring oss, vi borde också få dö med vänner runt oss. Hon visste vidare att det hon gjorde var helt lagligt, detta var viktigt. Hon kan å andra sidan inte berätta detta var som helst, människor känner ofta stor aversion mot att blandas in i någons död. De flesta döende lämnas därför åt sitt öde. Maria hade i tacksamhet på förhand sagt hon ville erbjuda något, till exempel pengar. Ulrika avböjde ovillkorligt. Det skulle kännas oetiskt, och troligen skulle det också vara olagligt.

I efterhand fick vi höra att personalen kom dit nästa morgon, förstod vad som hänt, ringde till sönerna som kom och fick gå in direkt i sovrummet. Den ena sonen berättade för Tova att det, även om det var upprörande, ändå

var en vacker syn med modern som låg där på renbäddad säng så finklädd, så stilla och rofylld, med rosor vid sin sida. Tyvärr rusade fyra poliser strax in och störde lugnet och lade beslag på papper, testamente, fotavtryck och tecken efter om någon avsiktligt kanske hade bragt Maria om livet. Men alla misstankar avskrevs snart och tre veckor senare var det begravning där, bland övriga vänner även Sigrid och Tova medverkade. Det visade sig att Maria på förhand även hade planerat allt i samband med den akten, lokal, psalmerna, musiken, val av präst, efterföljande samling och vad som där skulle serveras, smörgåstårter och kaffe, mm. Allt hade hon tänkt på.

Ulrikas minne av det hela var att detta var den vackraste död hon sett och någonsin kunnat föreställa sig. Den var helt fri från sorg, ångest, smärta, själanöd eller ånger. Maria var medveten in i det sista. Den döende bestämde själv och hade kontroll. »En sådan död vill jag också uppleva en dag.« menade Ulrika.

Berit Hasselmark

DÖDSHJÄLP I BELGIEN

Efter en större förändring i folkopinionen fick Belgien år 2002 en lag som avkriminaliserade dödshjälp under vissa villkor :

- Förfrågan skall komma från en vuxen person...
- ...som är i slutfas av en dödlig sjukdom, som ger fysisk och/eller själslig smärta
- Den skall utföras av en läkare efter samråd med en kollega
- Den skall anmälas och bestyrkas inom tre dagar efter utförandet till en kontrollnämnd.

Sedan 2002 kan vem som helst på förhand skicka in en anhållan om dödshjälp hos en särskild säkerhets-central hos kommunen, dit läkare har tillträde. Denna anhållan kan återtas när som helst, och måste återbekräftas vart femte år.

Kontrollnämnden består av ett flertal personer, läkare, advokater och s.k. filosofer. Nämnden sammanträder regelbundet, de värderar överensstämmelse mellan dödshjälpsjournalerna och lagstiftning och försäkras sig om att allt följer lagen. Inget missbruk har tills idag kommit fram.

Antalet dödshjälpsfall förblev detsamma under flera år och stannade omkring 300 (ungefär 0,5% av de avlidna). Denna återkommande siffra fick oss att anta att den motsvarade antalet dödshjälpsfall från före lagens tillkomst. De senaste åren har vi noterat en ökning i antalet dödshjälpsfall (700 år 2008). Denna ökning beror på att personer i yngre åldrar ber om dödshjälp i samband med svåra sjukdomar (cancerdiagnoser och nedbrytande neurologiska sjukdomar), medan dödshjälp i början av den nya lagen efterfrågades i huvudsak bara av äldre i livets slutskede.

*Paul Sablon – år 2010
Belgisk medborgare, f.d. universitetsprofessor
(Översättning från franskan: Berit Hasselmark)*

Från Internet – Netdoktor:

Nedsövning för svårt sjuka patienter föreslås

Svårt sjuka patienter som genomgått alla möjliga behandlingsmetoder utan någon framgång bör kunna få sövas in i döden. Det menar Svenska Läkaresällskapets etiska delegation som presenterar sina nya riktlinjer. Nedsövning av patienter som är mycket sjuka och som befinner sig i livets slutskede ska enligt Läkaresällskapets riktlinjer kunna få bli nedsövda, om patienten förväntas överleva endast en mycket kort tid, rapporterar nyhetsbyrån TT. Avsikten är således inte att varken förkorta eller förlänga dödsprocessen.

Läkare har svårt att avgöra huruvida en döende patient har ångest av fysiska eller psykiska orsaker och i framtiden ska det vara patienten själv som avgör om hans eller hennes tillstånd är så outhärdliga att han/hon vill bli nedsövd. Denna typ av nedsövning ska ske i samråd med läkare som har kompetens inom palliativ medicin, uppger TT.

2010-10-12
© Netdoktor.se
Jozephine Hagenlöf

Riksföreningen Rätten Till en Värdig Död (RTVD)

Styrelse:

Göran Thingwall, ordf., tel 08-85 12 12
Berit Hasselmark, tel 08-612 24 71
Gunilla Nilsson, tel 0470-466 23
Gunnar Hagberg, tel 0470-818 21
Carsten Lyhagen, tel 046-25 89 49
Leif Leonardson, tel 08-744 51 93
Anna Hedbrant, 0708-10 18 20
Ingemar Ström, 0243-22 62 56
Margareta Sanner, 018-54 20 27

Hemsida: www.rtv.d.nu

Suppleanter:

Inger Sundström Bertilsson
Georg Klein
Claes-Göran Westrin
Fredrick Federly

Förtroendevald revisor:

Gunnar Silwersvärd

Valberedningens ordförande:

Johnny Andersson, tel 018-32 04 95

För frågor om RTVD
tel 076-808 59 72

Adress:

RTVD/Föreningshuset
Virkesvägen 26
120 30 Stockholm

Medlemsavgift 150 kr/pers/år
För medlemskap: Ring 08-55 60 61 42
eller e-posta medlem@rtvd.nu
och be om sskt inbetalningskort.
För gåvor: plusgiro nr 56682-8

Tryck: Hallvigs Reklam AB, Morgongåva

Man vet att när »en beundrad kändis« yttrar sig i en stor dagstidning har det vidsträckt effekt.

Här nedan en artikel ur tidningen *The Guardian* den 9 oktober.

Det är en intervju med Michael Caine, välkänd brittisk skådespelare, som vi sett i filmer som *The Weatherman*, *Hannah och hennes systrar*, *Ciderhusreglerna*, *En julsaga* (Charles Dickens). Han har nominerats flera gånger för en Oscar och även vunnit några. Han är numera »Sir Michael«, dvs. han blev riddare år 2000 för sina insatser som skådespelare.

Michael Caine: Jag bad läkaren att hjälpa min far att dö

Oscar-belönade skådespelaren övertalade en sjukhusläkare att avsluta faderns lidande år 1955.

Michael Caine berättade idag i en intervju med *Classic FM* om hur han bad en läkare att ge hans far en överdos när denne var i slutstadiet i levercancer.

Sir Michael Caine avslöjar nu hur han övertalade läkaren att hjälpa sin dödligt sjuke far att få dö. Denne flerfald Oscar-belönade skådespelare avger sitt erkännande i en radiointervju som går ut i etern idag och han går även så långt att han tycker att frivillig dödshjälp är rätt.

Hans far, Maurice Micklewhite, en fiskhandlare, avled 1955 på sjukhus av levercancer. Han blev 56 år.

Caine fortsatte. »Min far hade levercancer och var helt desperat till följd av sina smärtor så jag sade till läkaren. Finns det inte något mer ni kan göra, ge

honom en överdos och gör slut på allt detta«, eftersom jag ville att han skulle få dö. Han sa »Nej, nej, nej vi gör inte så.« Men när jag skulle gå sa han »Kom tillbaka i natt.« Jag återkom på natten och min far dog fem minuter efter tolv. Så han hade gjort det där.

Caine menade att fadern bara hade tre eller fyra dagar kvar att leva då han

bad om denna dödshjälp. Och han hemlighöll detta för modern, Ellen, som dog 1989.

Tillfrågad om han ansåg dödshjälp vara rätt, svarade Caine, 77: »Ja, det tycker jag. Jag tycker det, om man är i ett sådant tillstånd där livet inte längre är uthärdligt, om man själv vill dö. Jag säger inte att andra kan bestämma detta för din del, men ja, jag tog beslutet för min far, ty han var halvt medvetlös.«

Medhjälp till självmord är ett brott enligt brittisk lag 1961 och kan ge upp till 14 års fängelse. Allmänne åklagaren Keir Starmer har dock förklarat att en person knappast skulle bli åtalad om han handlar utifrån medkännande, osjälviska och icke-illvilliga skäl.

En talesman för den ideella föreningen *Dignity in Dying* välkomnar Caines bekännelse och uppmanar till möjlighet för läkare att få hjälpa dödligt sjuka patienter att dö, om detta är deras önskan.

Översättning: Berit Hasselmark

Att bestämma själv

RTVD • RÄTTEN TILL EN VÄRDIG DÖD

RTVD – en ideell och politiskt obunden förening.

Bli medlem du också!

info@rtvd.nu · 076-808 59 72

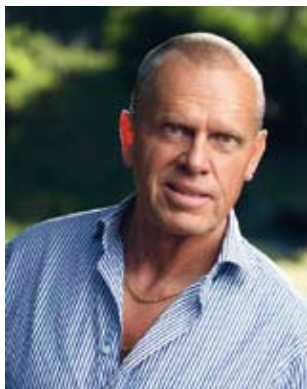
www.rtvd.nu

1 1 1 0 1 3 4 0 0

B

Ordföranden har ordet

Det regnar ute, så där lite lagom. Ett dagregn. Trots en gråtrist dag rogivande att sitta och förlora sig i en vattenpöl som är i sitt esse. Dropparna gör asfalten för en gångs skull levande. Det är lätt att förstå var ordspråket ringar på vattnet kommit ifrån. Pölen vill bli större men kämpar mot den lutande gångbanan. Regnet ökar i intensitet. Nu blir faktiskt pölen större. Svämman nästan över ett tag för att efter en kort stund åter ta sin ursprungliga form.

Mitt engagemang i RTVD drivs av rätten att få själv bestämma över min död. Hur jag vill ha det när livet oåterkalleligt går mot sitt slut, som vi läkare brukar säga uppnått the point of no return. Den sista tiden måste jag väl ändå ha rätt att bestämma över! Jag pratar nu om dagar, kanske några veckor. Hela livet går ut på att göra val och nu på söndag den 15 september är det dessutom val i landet. Jag uppmanas att ta ställning i allehanda frågor. Vi fullkomligt överöses med information om olika möjligheter att påverka våra liv. Det är ingen hejd på vad vi förutsättes

ta ställning till. Hela debatten genomsyrras av betydelsen att det är viktigt att sätta sig in i frågor och sedan besluta hur jag vill ha det. Det låter som om politikerna tycker att varje individ har rätten till ett självbestämmande! Och det är väl just det som kännetecknar en demokrati. Men varför då, undrar en vän av ordning, får jag inte bestämma själv över min hädanfärd? Varför kan inte samhället tillåta mig, när det är dags, att dö vid en speciell tidpunkt?

Jag vill inte dö ensam! Jag vill ha någon att hålla i handen och framförallt vill jag att mina nära å kära skall vara där. Då måste jag rimligtvis ha möjligheten att bestämma tidpunkt. Inte sällan startar livet vid en viss tidpunkt. Vi har väl alla hört någon säga att imorgon skall vi föda barn. Och detta gör vi på dagen när alla resurser finns, knappast planeras en förlossning till 03.00 en tidig morgon. Jag vill inte dö ensam 03.00 när alla sover. Om det går att ordna vill jag kunna bestämma tidpunkten och jag brukar säga att en fredag 14.00 är bra tid. Veckan är nästan slut och det finns en helg för alla att vara tillsammans på. Hur många gånger har inte ett avsked störts av vardagliga triviala händelser. Arbetet väntar eller något planerat måste göras.

Vad som är suveränt med en demokrati är, att individens rättigheter, och skyldigheter, respekteras. Jag menar inte att alla skall anamma mitt tänkande om livets slut. Jag tänker inte pracka på någon mina önskingar men jag vill bli respekterad för hur jag vill ha det. Och jag vill att samhället ger mig den möjligheten. Annars är det väl inte en demokrati? Den som tror att man blir hämtad av någon högre makt när

livet rinner ut får gärna göra det. Jag har inga synpunkter på att detta är fel. Var å en blir salig på sin tro!

Att prata om döden är fortfarande lite tabu. När jag talar om att jag är med i RTVD märker jag en viss skärpning i konversationen. Jag väcker känslor som jag påstår alla har men inte vill släppa fram och lufta. Dock får jag medhåll om ett självbestämmande vid livets slut. Men där stannar det! Därför har vår förening en oerhört viktig roll att fylla. En början är att tala om att vi finns. Vår annonskampanj med vår logga i dagstidningar är oerhört viktig. Ju intensivare vi kan driva den desto större möjlighet till respons och debatt. Men det kostar ju pengar! Tänk om vi ett val kunde få tillgång till den summa som slängs ut på partiernas affischering? Där vänder man inte på några slantar!

Som jag skrev i början kan RTVD:s tillvaro jämföras med ett litet duggregn. Vi väcker känslor men får inte igång ett skyfall. Det ankommer på alla att ta beslut om hur man vill ha det när livet ebbar ut. Det kan faktiskt bli en högtidsstund om det är genomprat innan. Likväl kan det bli åt andra hållet när ingen vet hur den döende vill ha det. Jag anser det viktigt för mig som läkare att prata om döden som något naturligt och något som man får vara med och bestämma om. Alla har rätten till en värdig död på sitt sätt. Vi i RTVD vill vara aktiva och måste ges en juridisk möjlighet till detta. Alla människors rätt att bestämma över sin kropp och själ måste även gälla oss!

Göran Thingwall

*Gammal är något som alla vill bli men ingen vill vara.
Tänk att man måste bli gammal för att inse det!*